

Wiejski ruch spółdzielczy w powiatach ostrowskim i węgrowskim w XIX i XX wieku na przykładzie spółdzielni w Małkini Górnej

1. Spółdzielnie pożyczkowo-oszczędnościowe i kredytowe jako część instytucji tzw. drobnego kredytu.

Na przełomie XIX i XX wieku do czynników blokujących rozwój wsi należał bezsprzecznie brak dostępu włościan do kredytu i krótkotrwałych pożyczek. Były one niezbędne do zapewnienia ciągłości produkcji rolnej i uczestniczenia w rywalizacji z wielkokapitałowym przemysłem i handlem¹. W 1895 roku wydano obowiązujące w całym imperium rosyjskim prawo o instytucjach drobnego kredytu, na podstawie którego minister skarbu wydał tzw. ustawy normalne dla towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych i kredytowych. Różnica między nimi polegała na tym, że działalność pierwszych oparto na udziałach własnych, drugich zaś na pożyczce zaciągniętej w Banku Państwa, spłacanej z wytworzonego zysku. Istotnym ograniczeniem i szkodą dla środowisk wiejskich był fakt, że wspomniane towarzystwa mogły powstawać jedynie w miastach i osadach (byłych miastach), a nie wolno im było działać na wsiach i rekrutować członków wśród włościan. Zgodnie z ustawą z 1868 roku kredytów na inwestycje gospodarcze i spłaty różnych zobowiązań miały udzielać włościanom gminne kasy pożyczkowe. Zarząd kasy tworzyli: wójt wraz ze swym zastępcą oraz obieranym przez chłopów kasjerem. Kontrolę sprawowały komisje włościańskie, a całłościowy nadzór Powiatowi Komisarze ds. Włościańskich. Zdaniem władz carskich wieś miała być wolna od jakichkolwiek wpływów innych warstw społecznych i nowinek, a w tym i ruchu spółdzielczego. Na decyzję władz carskich dopuszczającą do funkcjonowania tego typu spółdzielni na wsiach, chłopci polscy czekali długo. W roku 1904 dokonano noweli ustawy z roku 1895, powołując m.in. Zarząd do Spraw Drobnego Kredytu, który pełnił zadania nadzorcze i koordynujące. W kolejnym roku minister skarbu wydał ustawę, zawierającą rodzaj szczegółowego statutu dla nowo powstających towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych. Rola potencjalnych założycieli miała sprowadzać się tylko do wpisania nazwy towarzystwa, terenu działania i wysokości udziałów własnych.

W dalszym ciągu funkcjonował jednak zakaz działania tych instytucji na wsi. Sytuacja zmieniła się dopiero w wyniku wydarzeń rewolucji lat 1905-1907. Zaczęto dostosowywać prawo do potrzeb prowincji. W tym też okresie powołane zostały do życia Gubernialne Komitety do Spraw Drobnego Kredytu, na których czele stał gubernator. Komitety te uznawały w większości, że dopuszczalne jest zakładanie towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych również na wsiach. Stanowiło to istotny impuls do rozwoju tego typu wiejskiej spółdzielczości. Od 1907 roku towarzystwa zaczęły powstawać na skalę niemal masową i na koniec roku 1912 było ich już 618². W powiatach, ostrowskim i węgrowskim pierwsze towarzystwa zawiązane zostały w Ostrowi i w Węgrowie oraz w osadach Brok i Stoczek. W samym powiecie ostrowskim na koniec 1913 roku działalność prowadziło już 12 towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych (w tym dwie społeczności żydowskiej). W nowo przyłączonym do guberni łomżyńskiej powiecie węgrowskim działało 11 kas (w tym dwie społeczności żydowskiej i jedna społeczności mariawickiej)³. Towarzystwa pożyczkowo-oszczędnościowe nazywano potocznie kasami pożyczkowymi. W powiecie węgrowskim takie kasy utworzono w Węgrowie dwie (społeczności polskiej i żydowskiej) oraz identyczne w Stoczku. Ponadto funkcjonowały m.in. w: Prostyni, Starejwsi, Korytnicy, Liwie, Czerwoncu Liwskiej i Wiśniewie (kasa społeczności mariawickiej). Dużym zaangażowaniem w proces tworzenia kas wyróżniali się lokalni księża katolicy. Nie tylko zachęcali do aktywnego uczestnictwa w tej formie współpracy i samopomocy, ale niejednokrotnie stawali na czele zarządów lub rad nadzorczych powstałych

¹ Szerzej, [w:] St. Wojciechowski, *Historia spółdzielczości polskiej do 1914 roku*, Warszawa 1939.

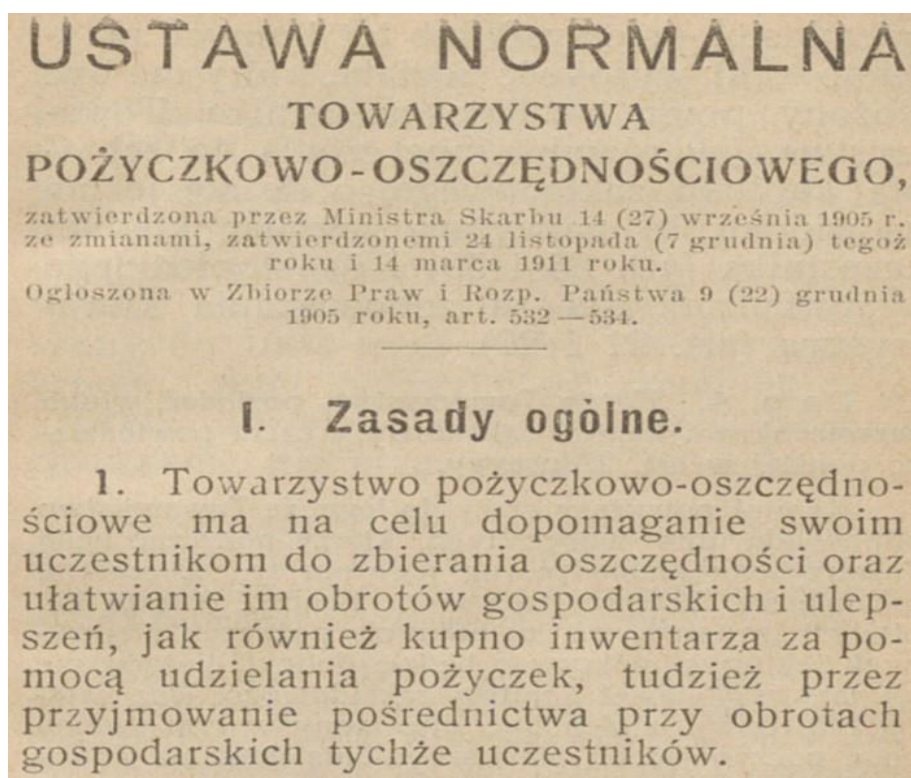
² Tamże.

³ Książka Memoriałowa Guberni Łomżyńskiej na 1914 rok (wydanie w języku rosyjskim), dostęp internetowy z dnia 14.10.2023 r.

instytucji. Tak było m.in. w Andrzejewie, gdzie na czele towarzystwa stanął ks. Henryk Olszewski oraz w Bogutach, gdzie do władz wszedł ks. Władysław Kołakowski. Na czele kasy małkińskiej stanął budowniczy kościoła małkińskiego i znany działacz społeczny ks. Leon Gościcki. Nie inaczej było w powiecie węgrowskim, gdzie we władzach kas księża byli reprezentowani m.in. w Prostyni (ks. Bolesław Kamiński), Liwie (ks. Karol Leszczyński), Starejwi (ks. Julian Rostkowski) i Węgrowie (ks. Julian Płodowski)⁴.

2. Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe 1911 – Kasa Spółdzielcza 1923 – Kasa Stefczyka 1929 w Małkini Górnej.

Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe założone w 1911 roku w Małkini otwiera bogatą kartę lokalnej historii tej części ruchu spółdzielczego⁵. Funkcjonowało nieprzerwanie do 1923 roku, kiedy wołą swoich członków zostało przekształcone w Kasę Spółdzielczą, w roku zaś 1929 zostało przeobrażone w Kasę Stefczyka. Historia tego ruchu to dzieje kilku pokoleń ludzkich, tworzących kasy samopomocowe i korzystających ze swojego zbiorowego dzieła. Jak już wspomniano, podstawą prawną do rozwijania takich właśnie form spółdzielczości była kilkakrotnie modyfikowana „Ustawa normalna Towarzystwa Pożyczkowo-Oszczędnościowego” z 9 (22) grudnia 1905 roku⁶.

Pierwsza strona wzorcowego statutu dla towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych w Rosji i Królestwie Polskim. Źródło: Biblioteka Narodowa, POLONA.

Nie byłoby nic nadzwyczajnego w powstaniu kasy w Małkini, bo jak wspomniano identyczne powstały nieco wcześniej w Ostrowi czy w Węgrowie, gdyby nie fakt, że jako pierwsza w powiecie ostrowskim, powstała w wiosce, która nie była siedzibą władz gminnych. Tworzona była niemal równocześnie ze swoimi imienniczkami w: Andrzejewie, Broku, Bogutach,

⁴ Tamże.

⁵ Książka Memoriałowa Guberni Łomżyńskiej na 1912 rok (wydanie w języku rosyjskim), dostęp internetowy z dnia 14.10.2023 r.

⁶ Ustawy normalne były aktami prawnymi niższego rzędu, wydawanymi przez poszczególnych ministrów ówczesnego rządu Carskiej Rosji.

Czyżewie i Zarębach Kościelnych. Na koniec roku 1911 na ziemi ostrowskiej funkcjonowało łącznie 8 towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych, w tym dwa skupiające tylko członków ze społeczności żydowskiej (w Broku i w Ostrowi). W środowiskach wiejskich zapotrzebowanie na ten rodzaj stowarzyszeń było nadal bardzo duże. W latach następnych powstały kasy w Długosiodle, Jasienicy, Zuzeli i Nurze.

Na czele Zarządu Towarzystwa Pożyczkowo-Oszczędnościowego w Małkini Górnej stanął z tytułem prezesa ks. Leon Gościcki, jej twórca, orędownik i organizator. Członkami zarządu zostali Aleksander Szablak i Jan Sobieski. Do rady zaś weszli: Józef Suchcicki, Franciszek Sójka i Jan Przywoźny. Nie były to osoby przypadkowe lub nieznanne w środowisku. Aleksander Szablak to znany w Małkini telegrafista kolejowy z miejscowej stacji, działacz społeczny, zaangażowany m.in. w budowę kościoła. Pozostałe nazwiska, to mieszkańcy i działacze społeczni z Małkini oraz okolicznych wiosek np. Błędnicy i Kańkowa, a Jan Przywoźny to późniejszy, wieloletni wójt gminy Orło z siedzibą w Małkini.

Zgodnie ze swymi statutami kasy pomagały w zbieraniu i oszczędzaniu pieniędzy, uzyskiwaniu pożyczek na cele gospodarcze oraz ułatwiały swym członkom dokonywanie obrotów towarowych i kapitałowych. Do założenia kasy potrzeba było minimum 20 posiadaczy gospodarstwa rolnego, warsztatu rzemieślniczego lub innego rodzaju zakładu⁷. Możliwe były przyjęcia grupowe tzn. kilku współwłaścicieli wspólnej działki ziemi lub fabryki jako jednego członka zbiorowego. Przyjmowano osoby pełnoletnie, zarówno mężczyzn, jak i kobiety. W początkowych latach funkcjonowania udzielano dwóch rodzajów pożyczek: do 300 rubli na tzw. niski procent, gwarantowanych wkładami udziałowców; do 1000 rubli, np. na budowę domu czy zabudowań gospodarczych lub rozwój hodowli, gwarantowanych zastawem majątności pożyczkobiorcy. Dane towarzystwo działało na ściśle określonym terenie, a uczestnictwo w jednej strukturze, wykluczało przynależność do sąsiedniej. Organami zarządzającymi były: zarząd, rada i zebranie ogólne. Członków trzyosobowych zarządu i rady wybierano na trzyletnią kadencję. Każdego roku 1/3 członków organów była wymieniana podczas zebrania ogólnego. Od bieżącego kierowania kasą był zarząd, natomiast rada, mając wgląd do finansów, czuwała nad prawidłowością gospodarki finansowej i działalnością towarzystwa zgodnie z zapisami ustawy. Obszar oddziaływania kasy małkińskiej obejmował zgodnie z danymi zapisanymi w statucie 17 wiosek w gminie Orło, liczących ogółem 611 gospodarstw rolnych. Początki funkcjonowania nie były łatwe. Wielu potencjalnych członków było niezdecydowanych, wręcz niechętnych takiej formie zrzeszania. Twórcy małkińskiej kasy musieli cieszyć się wielkim zaufaniem miejscowej społeczności, skoro 31 grudnia 1912 roku, czyli po roku funkcjonowania, Towarzystwo liczyło 120 członków, po kolejnym roku było ich już 164, w roku zaś 1914 mogło się pochwalić ponad 200 członkami.

W okresie I Wojny Światowej małkińska kasa funkcjonowała bez większych zakłóceń i kryzysów, a ponadto powiększała liczbę swoich udziałowców – w roku 1917 było ich 216, a w 1920 aż 284⁸. Podobnie było ze stanem finansów. Oprócz lat wojennych i pierwszych powojennych małkińska kasa przynosiła zyski. Z analizy rocznych sprawozdań wynika, że prowadziła wielokierunkową działalność, współpracując i wspierając inne struktury samopomocowe, w tym m.in. Kółko Rolnicze w Małkini oraz Spółdzielnię Mleczarską w Błędnicy. Czasy I Wojny Światowej to trudniejszy okres funkcjonowania Towarzystwa, ale nie dramatyczny. Pojawiły się straty, które w 1915 roku wyniosły 438 rubli, co nie stanowiło poważnego zagrożenia dla jej funkcjonowania. W kolejnym roku odnotowano już tylko śladową stratę 71 rubli, natomiast w roku 1917 ponownie odnotowano zyski⁹. Trzeba podkreślić, że małkińska kasa nie zawieszała swojej działalności w czasie wojny i była wypłacalna w każdym okresie. To godne odnotowania, skoro w czasie wojny upadały banki i okoliczne kasy, następowały załamania gospodarcze, dokonano zmiany obiegowej waluty z rubla na markę. Ze wszystkich opresji małkińska kasa wyszła obronną ręką.

⁷ Szerzej, [w:] Statut Towarzystwa Pożyczkowo -Oszczędnościowego.

⁸ AAN, Rada Spółdzielcza, nr zespołu 11307, Sprawozdania roczne z działalności Towarzystwa z lat 1913- 1920.

⁹ Tamże.

SPRAWOZDANIE ZA ROK 1913.

Stowarzyszenia pożyczkowego udziałowego w Małkini
 w gminie Orlo w powiecie Białostockim
 założonego w roku 1911, rozciągającego działalność na 17 wsi z 81 gospodarstwami.

Ilość członków i suma ich kredytów. Zobrazi ogólnych w roku sprawozdawczym było 1

	Ilość członków	Suma kredytów w rublach
1-go stycznia roku sprawozdawczego było	120	33885
przyjęto nowych członków	51	13850
wystąpiło wskutek śmierci	2	600
na własne żądanie	5	1400
wykreślono z powodu niewypłacalności		
z innych przyczyn		
* członkom kredyt zmniejszono		
W końcu roku sprawozdawczego pozostaje	114	45735

Czynności kasowych w ciągu roku załatwiono 1084

Inwentarze z ksiąg kontowych wykazują w dn. 31 grudnia następujące pozostałości:

udziałów	1427	64
wkładów	3509	64
pożyczek	2039	35
towarów		

W roku sprawozdawczym

W końcu roku sprawozdawczego pozostaje

Obowiązek członków za zobowiązania i straty Stowarzyszenia nieograniczona

Obroty i pozostałości rachunków.

W walucie rublowej

Stan bierny. (Stowarzyszenie winno):	W walucie		Pozostałość z końca roku sprawozdawczego	
	Pozostałość z roku poprzedniego	Obroty w roku sprawozdawczym		
	PRZYCHÓD	ROZCHÓD		
Kapitały: zakładowy, (udziałowy, własny i wypożyczony)	619 30	1006 95	41 72	1584 57
zapasowy i specjalne	11 59	54 -	-	65 59
Wkłady oszczędnościowe	13132 16	26790 70	10920 38	25009 64
Długi zaciągnięte przez Stowarzyszenie	4 -	303 58	327 58	-
Inne (sumy przechodnie)				
Zyski	533 57	1514 80	1377 18	671 19
Razem	14301 12	25796 29	12666 86	27330 55
Stan czynny. (Stowarzyszenie ma):				
Lokaty w instytucjach pieniężnych i papiery procentowe	27000 -	1895 -	4949 82	5754 82
Pożyczki	14415	10620 65	19345 -	20139 55
Ruchomości i nieruchomości	178 50	18 -	1 -	164 50
Inne				
Wydaki i straty	-	843 61	843 61	-
Razem	14301 12	13372 26	25139 43	26155 62
Gotówka w kasie w dn. 31 grudnia i obroty ogólne	7 62	39873 55	37306 29	1274 88
BILANS	14301 12			27330 55

1937-2

SPRAWOZDANIE ZA ROK 1918.

Stowarzyszenia pożyczkowego udziałowego w Małkini
 w gminie Orlo w powiecie Białostockim
 założonego w roku 1911, rozciągającego działalność na 18 wsi z 661 gospodarstwami.

Ilość członków i suma ich kredytów. Zobrazi ogólnych w roku sprawozdawczym było 1

	Ilość członków	Suma kredytów w rublach
1-go stycznia roku sprawozdawczego było	216	136512
przyjęto nowych członków	33	21371
wystąpiło wskutek śmierci	1	216
na własne żądanie		
wykreślono z powodu niewypłacalności		
z innych przyczyn		
* członkom kredyt zmniejszono		
W końcu roku sprawozdawczego pozostaje	248	157672

Czynności kasowych w ciągu roku załatwiono 474

Inwentarze z ksiąg kontowych wykazują w dn. 31 grudnia następujące pozostałości:

udziałów	5254	15
wkładów	97485	93
pożyczek	64053	50
towarów		

W roku sprawozdawczym

W końcu roku sprawozdawczego pozostaje

Obowiązek członków za zobowiązania i straty Stowarzyszenia nieograniczona

Obroty i pozostałości rachunków.

W walucie markowej

Stan bierny. (Stowarzyszenie winno):	W walucie		Pozostałość z końca roku sprawozdawczego	
	Pozostałość z roku poprzedniego	Obroty w roku sprawozdawczym		
	PRZYCHÓD	ROZCHÓD		
Kapitały: zakładowy, (udziałowy, własny i wypożyczony)	5951 23	207 11	107 82	6151 02
zapasowy i specjalne	34734 49	21024 37	11572 93	97885 93
Wkłady oszczędnościowe		2000 -	2000 -	
Długi zaciągnięte przez Stowarzyszenie	387 81	826 97	387 81	636 97
Inne (sumy przechodnie)				
Zyski	19 92	7209 51	7208 93	-
Razem	91093 45	21707 96	22697 49	104513 92
Stan czynny. (Stowarzyszenie ma):				
Lokaty w instytucjach pieniężnych i papiery procentowe	46242 84	12311 -	1522 47	35414 51
Pożyczki	42502 42	19288 96	40841 18	61053 50
Ruchomości i nieruchomości	259 20	25 -	-	234 20
Inne				
Wydaki i straty	-	7209 51	7208 20	176 89
Razem	91093 45	21707 96	22697 49	99969 20
Gotówka w kasie w dn. 31 grudnia i obroty ogólne	1422 88	75258 16	72040 84	4134 22
BILANS	91093 45			104513 92

1937-2

Pierwsze strony sprawozdań finansowych stowarzyszenia 1913/1918.

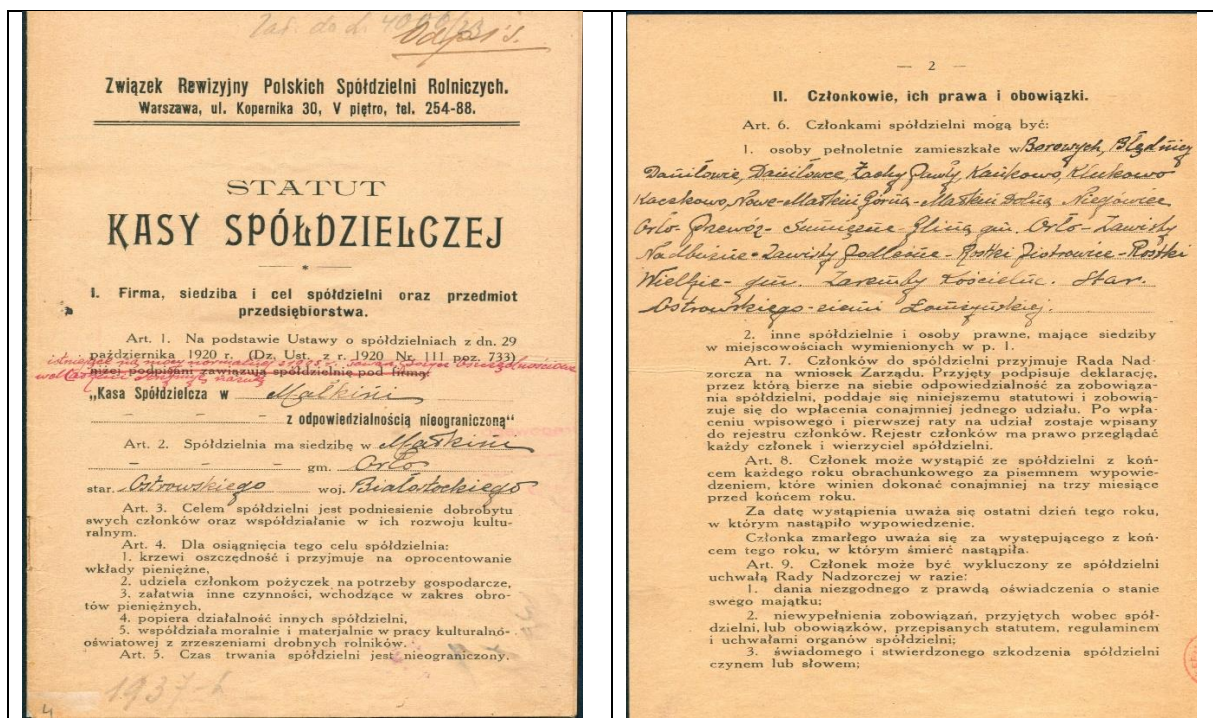
Źródło: AAN, R.S. sygn.11307

O ugruntowanej pozycji i znaczeniu Towarzystwa w regionie w tych trudnych latach, świadczyć może fakt, że w dniach 5-10 listopada 1917 roku na bazie jej dokumentacji zostało przeprowadzone w Małkini, awizowane w prasie, sześciodniowe, regionalne szkolenie dla rachmistrzów okolicznych kas¹⁰. Przybyło na nie 12 rachmistrzów i jeden skarbnik. Szkolenie prowadzili specjaliści ze struktur krajowych Związku Rewizyjnego przy Centralnym Towarzystwie Rolniczym na czele z jego dyrektorem H. Smolińskim. Natomiast nad jego

¹⁰ „Wspólna Praca”, nr 16 - 17 i 18-19 z 1917 r. dostęp internetowy z dnia 30.10. 2023 r.

przebiegiem czuwał zapalony i oddany działacz małkińskiej kasy, wielki orędownik tego ruchu, ks. szambelan Leon Gościcki, miejscowy proboszcz i ówczesny członek władz naczelnych ww. Związku Rewizyjnego. Szkolenie to odbiło się dość szerokim echem w regionalnej prasie. Pisano, że mieszkańcy Małkini przyjęli bardzo serdecznie kursantów i wykładowców, udzielając im m.in. bezpłatnego noclegu. Nowością było również i to, że zajęcia prowadzono wyłącznie w języku polskim, o czym również informowała prasa jako o zwiastunie lepszej przyszłości. Towarzystwo przetrwało również okres Wojny 1920 roku i wchodziło w swój ostatni etap funkcjonowania w dobrej sytuacji finansowej. Jej ostatni zarząd – sprzed zasadniczych zmian organizacyjnych w 1922 roku – stanowili: Jan Przywożny z Małkini – prezes, Franciszek Sójka z Błędnicy – skarbnik; Józef Suchcicki z Kańkowa – członek. Natomiast ostatnią radę tworzyli: Józef Szymański z Zawist – prezes; Julian Borowy z Błędnicy – członek; Adolf Polak z Kańkowa – członek.

W odrodzonej Rzeczypospolitej zmieniły się uwarunkowania i stan prawny ruchu spółdzielczego. Od 1920 roku, zgodnie z zapisami niedawno uchwalonej ustawy o spółdzielniach powstawały m.in. nowe instytucje spółdzielcze – Kasy Spółdzielcze, zrzeszone w Radzie Spółdzielczej¹¹. Małkińskie zebranie udziałowców postanowiło przekształcić swoje Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe właśnie w taką kasę. 15 marca 1923 roku przeprowadzono zebranie założycielskie, które zgodnie z ustawą, przyjęło nowy statut. Aby podkreślić ciągłość i związek nowej organizacji z dotychczasowym towarzystwem, wykreślono z gotowego wzoru statutu standardowe zapisy o powstaniu nowej instytucji. Dopisano natomiast akapit o brzmieniu: „dotychczasowe Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe w Małkini otrzymuje obecnie nazwę – Kasa Spółdzielcza z nieograniczoną odpowiedzialnością w Małkini”¹².

Pierwsza i druga strona Statutu Kasy Spółdzielczej. Źródło: AAN, R.S. sygn. 11307.

Uczczono w ten sposób służebną dotychczasowej organizacji i jej znaczenie dla lokalnego społeczeństwa, podkreślając dobitnie ciągłość działania tej formy spółdzielczości w środowisku małkińskim. Zebranie określiło ponadto ściśle teren działalności przyszłej kasy. Wymieniono z nazwy 15 wiosek z gminy Orło: Boreczek, Błędnica, Daniłowo, Daniłówka,

¹¹ Ustawa z dn. 29 października 1920 roku o spółdzielniach, Dz. U. nr 111, poz. 733 (z mocą obowiązującą od dnia 01 stycznia 1921 r.).

¹² Statut Kasy Spółdzielczej w Małkini, AAN, Rada Spółdzielcza, zesp. 11307.

Glina, Żachy Pawły, Kańkowo, Klukowo, Kaczkowo Nowe, Niegowiec, Małkinia Górna, Małkinia Dolna, Orło, Przewóz i Sumiężne oraz 4 wioski (Rostki Wielkie i Piotrowice oraz Zawisty Podleśne i Nadbużne) z gminy Zaręby Kościelne¹³. Statut, podpisany przez przedstawicieli zebrania i poświadczony 15 marca przez wójta gminy Orło Jana Przywoźnego oraz sekretarza gminy Juliana Brodzikowskiego, przesłano do Sądu Rejestrowego w Łomży. 23 sierpnia 1923 roku statut został zarejestrowany. Kasa Spółdzielcza działała w niezmienionej formule do 1929 roku, kiedy to nastąpiły kolejne zmiany organizacyjne. Otóż 29 stycznia 1929 roku zawiązała się w Małkini kolejna organizacja spółdzielcza pod nazwą: „Kasa Stefczyka, spółdzielnia z nieograniczoną odpowiedzialnością w Małkini”¹⁴.

Wyciąg z Rejestru Handlowego Sądu Okręgowego w Łomży oraz pierwsza strona statutu Kasy Stefczyka w Małkini. Źródło: AAN, R.S. sygn.11307.

Zawiązana grupa inicjatywna, w krótkim okresie skupiła czołowe postaci miejscowego życia społecznego. 18 członków założycieli przyjęło następnie i podpisało projekt statutu, a wśród nich wspomniany już Jan Przywoźny i ks. Edmund Walter, miejscowy proboszcz. Wśród członków założycieli byli również Stanisław Lipski i Teofil Jabłonka, późniejszy wójt gminy Małkinia w czasie II Wojny Światowej i pierwszych latach powojennych, członek Armii Krajowej i PSL. Natomiast Stanisław Lipski to późniejszy sekretarz gminy Małkinia w czasie II Wojny Światowej, działacz niepodległościowy, a po wojnie m.in. Przewodniczący Gminnej Rady Narodowej gminy Orło z siedzibą w Małkini. Do grupy tej należeli ponadto: Władysław Socik, Józef Młynarczyk, Stanisław Kuziak, Konstanty Nowak, Stanisław Elert, Stanisław Polak, Stanisław Ponichtera i drugi Stanisław Ponichtera, Stanisław Majewski, Jan Brzóska, Jacenty Kalata, Roch Zaruski i Józef Zaruski¹⁵. Członkiem założycielem był również Stanisław

¹³ Tamże.

¹⁴ Statut Kasy Stefczyka w Małkini, AAN, Rada Spółdzielcza, nr zespołu 11307.

¹⁵ Tamże.

Sienicki, późniejszy prezes tej Kasy, słynna postać w regionie, działacz w ruchu spółdzielczym, politycznym i niepodległościowym. Zgodnie z zapisami statutowymi Kasa Stefczyka obejmowała swoim zasięgiem teren gminy Orło i parafii Małkinia. 23 grudnia 1929 roku Zarząd Główny Kasy Stefczyka powiadomił Sad Rejonowy w Łomży, o przyłączeniu dotychczas działającej w Małkini Kasy Spółdzielczej do Kasy Stefczyka w Małkini, chociaż sprawy proceduralne tego połączenia trwały jeszcze kilka lat. W latach powstawania i funkcjonowania Kasy Stefczyka w Małkini zachodziły przemiany w całym ruchu spółdzielczym. Powstawały nowe struktury. Jedną z nich był powstały w 1934 roku Związek Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych, nadzorujący m.in. Kasy Stefczyka w terenie, dysponujący wieloma instrumentami służącymi naprawie sytuacji w podległych mu jednostkach organizacyjnych. Wobec statutowych zaniedbań zarządu miejscowej kasy doszło do interwencji tego organu również w Małkini. Niedopełnienie obowiązków polegało na zaniechaniu zwołania dorocznego walnego zebrania udziałowców, niepowiadomienia Rady Spółdzielczej o terminie zebrania oraz nieprzesłaniu sprawozdania za rok ubiegły. W związku z wymienionymi zaniechaniami organ kontrolny wystąpił 13 czerwca 1935 roku do Sądu Okręgowego w Łomży z wnioskiem o ukaranie członków zarządu małkińskiej Kasy karą porządkową. Sąd, przychylając się do wniosku, ukarał karą grzywny ówczesnych członków Zarządu Kasy Stefczyka w Małkini: Stanisława Sienickiego z Daniłówki – 25 zł; Franciszka Sójkę z Błędnicy – 10 zł; Jacentego Kalatę z Kańkowa – 10 zł. Kasa Stefczyka w Małkini łącząc się z Kasą Spółdzielczą, stała się na kilka następných lat, bezpośrednim przedłużeniem i ogniwem spółdzielczego ruchu pożyczkowo-oszczędnościowego w Małkini, zapoczątkowanego w 1911 roku przez ks. Leona Gościckiego i jego Towarzystwo Pożyczkowo-Oszczędnościowe. Kasa nie była jedyną organizacją spółdzielczą tego typu w ówczesnej Małkini. Rywalizując na lokalnym rynku, musiała nauczyć się także współpracy z działającą tu Gminną Kasą Pożyczkowo-Oszczędnościową, powiązaną z Państwowym Bankiem Rolnym¹⁶. Kolejnym miejscowym ogniwem w tym ruchu była Kasa Kredytowa, zrzeszona w Związku Żydowskich Towarzystw Spółdzielczych.

BIBLIOGRAFIA I ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Akt Nowych, Rada Spółdzielcza, zesp. 11307.
Dziennik Urzędowy Województwa Białostockiego, nr 2 z 11 lutego 1926 r.
Książki Memoriałowe Guberni Łomżyńskiej na 1912 rok i na 1914 rok (wydanie w języku rosyjskim).
Ustawa z dn. 29 października 1920 roku o spółdzielniach, Dz. U. nr 111, poz. 733.
Wojciechowski Stanisław, *Historia spółdzielczości polskiej do 1914 roku*, Warszawa 1939 r.
„Wspólna Praca”, nr 16-17 i 18-19 z 1917 r.

ILUSTRACJA WYRÓŻNIAJĄCA ARTYKUŁ

Strona tytułowa statutu Kasy Stefczyka w Małkini. Źródło: AAN, R.S. zesp. 11307.

¹⁶ Dziennik Urzędowy Województwa Białostockiego, nr 2 z 11 lutego 1926 r.